

การให้บริการหนังสือมนุษย (Human Book) เปลี่ยนการอ่านหนังสือเป็นการอ่านคน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของห้องสมุดประชาชน

สิริพร ทิวะสิงห์¹

หญิงฟ้า ชันติรัตน์²

จุฬิภัฏ ภูมิทรสุญ³

บทคัดย่อ

บทความนี้อธิบายถึงสื่อการเรียนรู้ระหว่างบุคคลที่เรียกว่าหนังสือมนุษย เป็นช่องทางในการแบ่งปันประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญของบุคคลให้ผู้สนใจได้รับทราบผ่านการเล่าเรื่องแทนการอ่านหนังสือ มีองค์ประกอบการให้บริการ 4 ส่วน คือ หนังสือมนุษย ผู้อ่าน ห้องสมุด และวัน-เวลาและสถานที่ โดยห้องสมุดหรือผู้จัดจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการแบ่งปันความรู้ เนื้อหาของบทความยังนำเสนอเกี่ยวกับบริการหนังสือมนุษยในประเทศและต่างประเทศ นำเสนอแนวทางการพัฒนาหนังสือมนุษยที่มีด้วยกัน 8 ขั้นตอน ปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาหนังสือมนุษยของห้องสมุดประชาชน ประโยชน์ที่ห้องสมุดและประชาชนจะได้รับ และคำแนะนำในการพัฒนาบริการ นอกจากนี้ยังได้นำเสนอผลการจัดอบรมการให้ความรู้สำหรับบุคลากรในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นขั้นแรกของการพัฒนาหนังสือมนุษย พบว่า ภายหลังการอบรมผู้เข้ารับการอบรมมากกว่าร้อยละ 90 มีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับหนังสือมนุษย ระดับการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ และระดับความพึงพอใจพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ผู้เข้าอบรมร้อยละ 100 สามารถจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์หนังสือมนุษยด้วยโปรแกรม Canva ได้ แสวงหาและรวบรวมหนังสือมนุษยสำหรับให้บริการจำนวน 3 เรื่อง

คำสำคัญ: หนังสือมนุษย, สื่อการเรียนรู้, ห้องสมุดประชาชน

¹ บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น อีเมล tsirip@kku.ac.th

² ผู้อำนวยการ สำนักงานการส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดภูเก็ต

³ นักวิชาการปฏิบัติการ สำนักงานการส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดภูเก็ต

**The providing human book services, changing reading books into reading people
to support lifelong learning of public libraries**

Siriporn Tiwasing¹

Lingfa Khantirat²

Chuliporn Amitsuan³

Abstract

This academic article explains human books, it's interpersonal learning media. This is the channel to share the individuals' experiences or expertise with those who are interested through story telling instead of reading books. It has 4 components of service: Human Books, Readers, Library, and Date-Time-Location. The library or organizer acts as a cooperation for knowledge sharing. This article presents about human book's services in Thailand and another country. Guide to human books development with 8 steps, Therefore, it presents the factors that support for development the human books in public libraries, Users and public libraries Usefulness, and the suggestions for these services. It also presents the results of the training for the staff in Phuket Provincial Office of Learning Encouragement. it was a first step for human book development. It was found more than 90% of the trainees have correct knowledge about human books and the level of usefulness and satisfaction that found at the highest level, 100% of the trainees. They were able to use Canva to produce human book's media for promotion. Find and collected 3 human books for service.

Subjects: Human book, Learning Media, Public Library

¹ Librarian, Senior Professional Level. Khon Kaen University Library, Email tsirip@kku.ac.th

² Director, Phuket Provincial Learning Encouragement Office

³ Educator Practitioner Level , Phuket Provincial Learning Encouragement Office

ความเป็นมาและหนังสือมนุษย์

หนังสือมนุษย์ ภาษาอังกฤษมีคำที่ใช้หลายคำ ได้แก่ Human Book หรือ Living Book เป็นทรัพยากรในห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) แนวคิดนี้เกิดขึ้นในประเทศเดนมาร์ก ในปี ค.ศ. 2000 โดย Ronni Abergel และกลุ่มเพื่อน เริ่มต้นจากความต้องการที่จะสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสนทนาระหว่างผู้คนที่มีความแตกต่าง การให้บริการหนังสือมนุษย์ใช้หลักการเดียวกันกับการบริการยืมหนังสือในห้องสมุด แต่แทนที่จะยืมหนังสือ หรือทรัพยากรที่เป็นรูปเล่ม ผู้ใช้บริการจะได้ "ยืม" มนุษย์ที่มีประสบการณ์หรือเรื่องราวที่น่าสนใจ มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งการอ่านหนังสือมนุษย์นั้นมีวัตถุประสงค์และมีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้ 1) ลดอคติและความเข้าใจผิดในสังคม 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจากผู้คน 3) สร้างความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างหลากหลาย 4) ส่งเสริมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์และการตั้งคำถาม มีการให้บริการหนังสือมนุษย์ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์ งานเทศกาล งานประชุมวิชาการ หรือกลุ่มเฉพาะที่เป็นส่วนตัว ให้บริการในมากกว่า 85 ประเทศทั่วโลก (Human Library Organization, 2000) การที่หนังสือมนุษย์ได้รับความนิยม คือการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบทั่วไป โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการสนทนาและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้และพัฒนาที่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์แบบ Experiential Learning Kolb (1984) และการศึกษาของ Dreher และ Mowbray (2012) ที่พบว่าหนังสือมนุษย์ช่วยลดอคติและเพิ่มความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันได้จากการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล และลักษณะพิเศษของหนังสือมนุษย์ที่ ดร.ยุพิน เตชะมณี Techamane (2019) ได้อธิบายว่า มีความหลากหลายของเนื้อหา เพราะบางเรื่องไม่มีการเผยแพร่ในรูปแบบของหนังสือหรือสื่ออื่น ๆ ผู้อ่านสามารถได้ตอบคำถามกับหนังสือมนุษย์ได้ และอ่านข้ามไปยังเนื้อหาที่ผู้อ่านสนใจได้

ต่างประเทศมีการให้บริการหนังสือมนุษย์ อาทิ 1) สหรัฐอเมริกา University of Rochester ได้จัดกิจกรรม Human Library เพื่อส่งเสริมความหลากหลายและการยอมรับ 2) ออสเตรเลีย มีการจัดกิจกรรม Human Library ในระดับชาติ โดยเน้นการสร้าง ความเข้าใจระหว่างชนพื้นเมืองและชาวออสเตรเลียเชื้อสายอื่น ๆ 3) อังกฤษ องค์กร Human Library UK ได้ผลักดันให้มีการนำหนังสือมนุษย์มาใช้ในโรงเรียนและชุมชนทั่วประเทศ (Human Library Organization, 2000) 4) ญี่ปุ่น Ritsumeikan Asia Pacific University ใช้หนังสือมนุษย์ในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม (Ritsumeikan Asia Pacific University, 2019) 5) ไต้หวัน สาธารณรัฐจีน New Taipei City Human Library ได้พัฒนา Collection หนังสือมนุษย์ขนาดใหญ่ และหนังสือมนุษย์ได้รับความนิยมมากเนื่องจากมอบประสบการณ์การอ่านทางเลือกให้กับผู้อ่าน สร้างความเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในชุมชน (Wong & Lin, 2023) 6) เดนมาร์ก จัดตั้ง Human Library Organization ขึ้นในปี 2000

ณ กรุงโคเปนเฮเกน และมหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกนใช้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้น มอพบหมายให้นักศึกษาปี 1 ไปอ่านหนังสือมนุษย 2 ครั้ง ครั้งละ 1 สัปดาห์ (The Kommon, 2021)

ประเทศไทยมีการให้บริการหนังสือมนุษยเช่นเดียวกัน มีการจัดตั้งเครือข่ายห้องสมุดมนุษยแห่ง ประเทศไทย (Thailand Human Library Network) ขึ้นในปี 2553 มีสมาชิกจำนวน 44 แห่ง จัดสัมมนาวิชาการ ห้องสมุดมนุษยระดับชาติและระดับนานาชาติเป็นประจำ (The Office of Academic Resources and Information Technology, Rajamangala University of Technology Isan, 2014) มีการจัดให้บริการในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งใน หน่วยงานที่เป็นสมาชิกเครือข่ายห้องสมุดมนุษยแห่งประเทศไทยและที่ไม่เป็นสมาชิก จำแนกตามลักษณะ หน่วยงาน ได้แก่

1. ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยหลายแห่งได้นำแนวคิดหนังสือ มนุษย์มาพัฒนางานบริการ เช่น สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พัฒนา Collection หนังสือมนุษยมากกว่า 100 เล่ม และเป็นหน่วยงานสำคัญในการพัฒนาเครือข่ายห้องสมุด มนุษย์แห่งประเทศไทย (The Office of Academic Resources and Information Technology, Rajamangala University of Technology Isan, 2014) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดกิจกรรม Human Library เพื่อส่งเสริมการ เรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในหลักสูตรการเรียนการสอน Intensive Thai Program & Communicative Program เพื่อให้ นักศึกษาต่างชาติได้เรียนรู้วัฒนธรรมไทย (Chulalongkorn University, 2014) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร จัดทำโครงการห้องสมุดมนุษย เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ มองเห็นเส้นทาง มุมมอง ทักษะคิด ในการดำเนินชีวิตของบุคคลที่ทรงคุณค่าตลอดจนศิษย์เก่าผู้มีประสบการณ์ในการทำงานภาคธุรกิจและ อุตสาหกรรมผ่านการเล่าเรื่อง (Mahanakorn University of Technology Library, 2021) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเซาท์อีสต์บางกอกพัฒนาการให้บริการหนังสือมนุษย ในโครงการจัดการความรู้สาธารณะ (ระดับชาติและนานาชาติ) ประจำปี 2565 (Southeast Bangkok University Library, 2023) มหาวิทยาลัยราชภัฏ บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา จัดทำโครงการห้องสมุดมนุษยขึ้นเพื่อจัดเก็บบันทึกข้อมูลในรูปแบบของสื่อดิจิทัลด้าน ประวัติศาสตร์ องค์ความรู้เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ รวมถึงพหุวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน รอบ ๆ มหาวิทยาลัย โดยเชิญบุคลากรทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความ เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ อาชีพมาเป็นหนังสือมนุษย (Bansomdejchaopraya Rajabhat University, 2023) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่นพัฒนาหนังสือมนุษยมาตั้งแต่ปี 2563 จัดให้บริการทั้งแบบชั้นประจำ มี หนังสือมนุษยให้บริการ 23 เล่ม ในหมวดหมู่ของ Academic Skills และ Life Skills รวมถึงจัดกิจกรรมพิเศษที่ เรียกว่า Special Human book เพื่อเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์ให้ผู้รู้จักหนังสือมนุษยมากขึ้น (Khon Kean University Library, 2024) หอสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เปิดพื้นที่ให้อ่านหนังสือมนุษย เปิด

โอกาสให้นักศึกษา อาจารย์ บุคลากรและประชาชนทั่วไป มีโอกาสเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้มีความชำนาญ และเชี่ยวชาญในท้องถิ่น (Suratthani Rajabhat University Library, 2024) เป็นต้น

2. ห้องสมุดประชาชน และหอสมุดแห่งชาติ พบว่า ห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น (2567) พัฒนา Human book ในปี 2566 และเปิดให้บริการในเดือนพฤษภาคม 2567 โดยมุ่งหวังให้เป็นโครงการศูนย์เรียนรู้ต่อเนื่องอย่างยั่งยืน (Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn Public Library in Khon Kaen Province, 2024) สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดภูเก็ตเกิดความสนใจในการให้บริการหนังสือมนุษยในห้องสมุดประชาชนอำเภอเมืองภูเก็ต อำเภอถลาง และอำเภอกะทู้ โดยเริ่มระยะที่ 1 ในขั้นตอนการให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน โดยการจัดอบรมให้บุคลากรในวันที่ 20-21 มิถุนายน 2567 และสามารถแสวงหาหนังสือมนุษยจากผู้มีประสบการณ์ในชุมชนได้ 3 เรื่อง (Phuket Provincial Office of Learning Encouragement, 2024)

3. ห้องสมุดเฉพาะ องค์กรเอกชน มูลนิธิองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และหน่วยงานอื่น ๆ หนังสือมนุษยถูกนำเป็นสื่อการเรียนรู้ และการรณรงค์ในหัวข้อต่าง ๆ ในสังคม เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้จัดทำเพจความสุขแห่งประเทศไทย โดยรวบรวมรายชื่อหนังสือมนุษยมาให้ผู้สนใจโหวตว่าสนใจเล่มไหนมากที่สุด ใช้สำหรับการจัดบริการและเป็นแนวทางในการแสวงหาหนังสือมนุษยต่อไป ในปี 2565 งานมหกรรมหนังสือระดับชาติ ครั้งที่ 27 ได้บรรจุโครงการอ่านมนุษยหรือห้องสมุดมนุษย (Human Library) เป็นกิจกรรม Live-Brary ชีวิต (ชีวา) (Book Expo Thailand, 2022) งานสถาปนิก 66 ได้มีกิจกรรมพิเศษ "Human Library" "หนังสือมนุษย" ที่มีผู้เชี่ยวชาญอาสาแบ่งปันเรื่องราวต่างๆ จาก 4 สาขาวิชาชีพ ได้แก่ สถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมภายใน สถาปนิกผังเมือง และภูมิสถาปัตยกรรม บริษัท ปตท.สำรวจและผลิต (Architect Expo, 2023) บริษัทปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) เปิดตัว Human Library คลังหนังสือมีชีวิตในงานประชุมวิชาการเพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี ประจำปี 2566 มีวัตถุประสงค์ในการแบ่งปันประสบการณ์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ให้กับพนักงานรุ่นน้องถึงแนวทางการประสบความสำเร็จและการปรับปรุงพัฒนา (PTT Public Company Limited, 2023) ห้องสมุดกรมทรัพยากรธรณีนักอ่านมาเพิ่มเติมพลังความรู้และพลังความคิดกับหนังสือมนุษย โดยมีหนังสือมนุษยให้เลือกอ่านหลากหลายเรื่องราว มากกว่า 10 เล่ม ให้บริการตั้งแต่ปี 2566 เป็นต้นมา เช่น เล่มที่ 1 รอยเลื่อนเคลื่อนตัวน่ากลัวหรือไม่ โดย วีระชาติ วิเวกวิน เล่มที่ 2 แผ่นดินไหวแล้วไงล่ะ โดย สุวิทย์ โคสุวรรณ เล่มที่ 3 เรื่องเคมีที่เข้ากัน โดย สายสวาท ลีลลอ เล่มที่ 4 เรื่องเล่าจากทะเล โดยวิเชียร อินตะเสน (Department of Mineral Resources Library, 2023) กิจกรรม Youth Change (2024) จัดบริการหนังสือมนุษยสำหรับการพัฒนาศักยภาพ ความเป็นผู้นำให้กับเยาวชนไทย กรุงเทพมหานคร และสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) จัดงานหนังสือในส่วนที่สวนลุมพินีในธีม "Human Library" สัมผัสประสบการณ์การอ่านรูปแบบใหม่ พุดคุย แลกเปลี่ยน จากหนังสือมีชีวิต (Office of Knowledge Management and Development, 2024) และงานวิจัยของสุภาณี เลิศจิระประเสริฐ ได้แสดงให้เห็นว่า

หนังสือมนุษยมีการนำมาใช้ในพิพิธภัณฑ์ด้วย โดยมีวิเชียมสยามจัดบริการห้องสมุดมนุษย์ที่เป็นเจ้าของกิจการที่มีการดำเนินการมาร่วม 100 ปี 8 ประเภท เพื่อเฉลิมฉลอง 100 ปีด้านประวัติศาสตร์ การพาณิชย์ สถาปัตยกรรม ศิลปะ สังคมของประเทศไทย (Lertjiraprasert, 2024)

กิจกรรมดังกล่าวทั้งในและต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่าหนังสือมนุษยนั้นถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมความรู้ในหลายด้าน ๆ ในปัจจุบันแม้ว่าคนในสังคมนิยมความเจริญทางด้านเทคโนโลยี แต่การเรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคลยังมีความสำคัญ โดยจะเห็นว่าหนังสือมนุษยถูกนำมาใช้กับหน่วยงานหลาย ๆ หน่วยงาน มีวัตถุประสงค์หลักคือการเผยแพร่ความรู้ ซึ่งอาจจะมีเนื้อหาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับหมวดหมู่ที่ผู้จัดจัดให้บริการ

ปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาหนังสือมนุษยในห้องสมุดประชาชน

หนังสือมนุษยเป็นสื่อการเรียนรู้รูปแบบหนึ่ง ความสำคัญการเรียนรู้นี้ถูกระบุไว้ในวิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบายของหน่วยงาน มาตรฐานการดำเนินงานและแนวทางการพัฒนาห้องสมุด จึงนับเป็นโอกาสของห้องสมุดประชาชนในการพัฒนาหนังสือมนุษยเพื่อเป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องดังนี้

พันธกิจของห้องสมุดประชาชน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ให้ความสำคัญโดยการพัฒนาปรับปรุงห้องสมุดประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิต สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนในด้านการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ พักผ่อนหย่อนใจ และจรรโลงใจได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของประชาชน และทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ ประชาชนจะได้นำความรู้ไปใช้ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น นโยบายในการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน (The Office of the Non-Formal and Informal Education, 2022) ปีงบประมาณ 2567 กรมส่งเสริมการเรียนรู้ได้กำหนดจุดเน้นในการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนั้นวิสัยทัศน์ แผนปฏิบัติราชการ และโครงการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามบริบทหรือเป้าหมายของแต่ละหน่วยงาน ยกตัวอย่างกรณีสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภูเก็ต กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า คนภูเก็ตทุกช่วงวัยได้รับโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีทักษะที่จำเป็น และสมรรถนะที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมบนรากฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Phuket Provincial Office of Learning Encouragement, 2024)

มาตรฐานห้องสมุดประชาชน ได้กำหนดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับหนังสือมนุษยได้ ดังนี้ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ระบุไว้ในข้อ (4.3) ว่า ห้องสมุดประชาชนต้องแสวงหา รวบรวม

พัฒนา และจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นข้อมูลชุมชน แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงทรัพยากรสารสนเทศที่ผลิตในท้องถิ่นไว้บริการ ข้อ (4.2) มีทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลายด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย ด้านบริการ ข้อ (6.1) จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ภายในห้องสมุดประชาชนที่หลากหลาย ตอบสนองทุกช่วงวัย นอกจากมาตรฐานห้องสมุดประชาชนแล้ว ยังมีแนวทางการพัฒนาห้องสมุด 3 ดี ที่มีเป้าประสงค์ในการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของห้องสมุดประชาชนทุกแห่ง ให้เป็น “ห้องสมุด 3 ดี” ดีที่ 1 คือ หนังสือและสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ดีที่ 2 บรรณารักษ์ดี หมายถึง สถานที่เอื้อต่อการอ่าน การเรียนรู้ การค้นคว้า ดีที่ 3 บรรณารักษ์ดี หมายถึง บรรณารักษ์และบุคลากรผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงความรู้ในห้องสมุดกับผู้ให้บริการ (The Office of the Non-Formal and Informal Education, 2022) จากปัจจัยข้างต้นสามารถสรุปประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาหนังสือมนุษยในห้องสมุดประชาชน ได้ดังนี้

1. ห้องสมุดประชาชนมีสื่อการเรียนรู้หลากหลายประเภทตามมาตรฐาน หรือแนวปฏิบัติห้องสมุด 3 ดี
2. ห้องสมุดประชาชนได้ทำหน้าที่เป็นสถานที่เก็บรวบรวมความรู้ที่เกิดในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ซึ่งสามารถถ่ายทอดได้ตามช่วงอายุ
3. ห้องสมุดประชาชนรวบรวม พัฒนา และจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นข้อมูลชุมชน แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามข้อกำหนดของมาตรฐานห้องสมุดประชาชน
4. ผู้ใช้บริการมีโอกาสเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่มีลักษณะพิเศษ หลากหลาย เช่น ผู้สูงวัยที่สายตาไม่ดี ไม่สะดวกในการอ่าน ผู้พิการทางสายตาใช้การเรียนรู้ด้วยการฟัง เป็นต้น
5. ผู้เป็นหนังสือมนุษยมีโอกาสได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ เกิดคุณค่าในตัวเอง เป็นการส่งเสริมสังคมเข้มแข็ง
6. ห้องสมุดประชาชนสามารถจัดทำเป็นโครงการบริการวิชาการในการบริการความรู้ได้

บุคคลในสังคมได้อะไรจากหนังสือมนุษย

หากห้องสมุดประชาชนมีหนังสือมนุษยให้บริการ บุคคลในสังคมจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงวัย ได้รับ 1) การแบ่งปันประสบการณ์ ผู้สูงวัยที่มาเป็นหนังสือมนุษยมีโอกาสแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตและความรู้ที่สะสมมาตลอดชีวิต สร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจในตัวเอง 2) ช่วยสร้างสังคมการอ่านหนังสือมนุษยเป็นช่องทางในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ลดความเหงาและเพิ่มความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม 3) เป็นช่องทางเรียนรู้ที่ผู้สูงวัยสามารถเรียนรู้จากคนอื่น ทำให้ผู้สูงวัยปรับตัวในการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดี

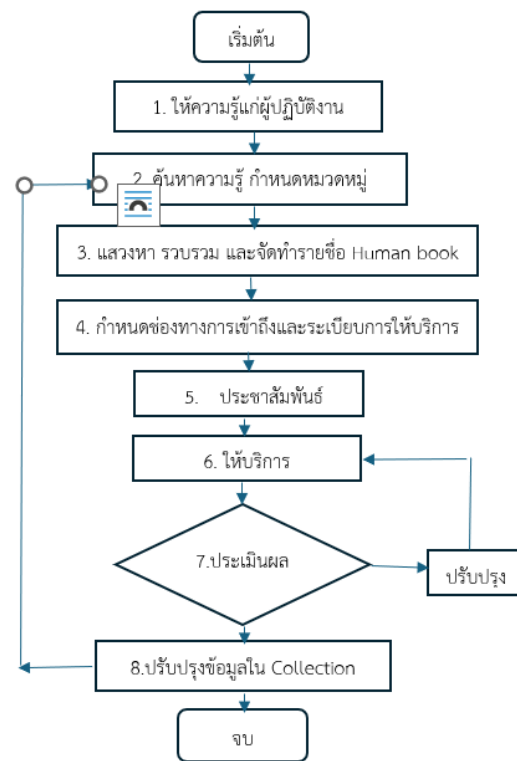
2. กลุ่มคนทำงาน ได้รับ 1) การเพิ่มความรู้และทักษะ วัยทำงานสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น ซึ่งอาจช่วยพัฒนาทักษะที่ใช้ในการทำงานหรือการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน 2) สร้างเครือข่าย ความสนใจในหนังสือมนุษยชนนี้ช่วยให้มีโอกาสสร้างเครือข่ายกับคนที่มีความสนใจหรืออาชีพคล้ายคลึงกัน 3) เสริมสร้างทัศนคติ การอ่านหนังสือมนุษยชนที่มาเล่าประสบการณ์หรือความชำนาญจากคนที่เคยเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ อาจช่วยให้พวกเขามีมุมมองใหม่ ๆ และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

3. กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ได้รับ 1) การเรียนรู้นอกห้องเรียน ประสบการณ์จากหนังสือมนุษยชนนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีค่าที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ไม่สามารถหาได้จากตำราเรียน 2) เสริมสร้างแรงบันดาลใจ การฟังเรื่องราวจากผู้ที่ประสบความสำเร็จหรือผ่านประสบการณ์ที่ยากลำบาก อาจเป็นแรงบันดาลใจหรือข้อคิดให้นักเรียนนักศึกษาในการศึกษาและพัฒนาตนเอง 3) สร้างทักษะสังคม นักเรียนนักศึกษาจะได้ฝึกทักษะในการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์กับคนที่มีความหลากหลาย ทำให้มีความเข้าใจและมีทัศนคติที่เปิดกว้างมากขึ้น มีมุมมองหลากหลายมิติ ลดอคติลงได้

นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ทางอ้อมในแง่ของความสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งผู้เขียนมีทัศนะว่าหนังสือมนุษยชนช่วยลดช่องว่างของสังคมออนไลน์ ช่วยทำให้คนในสังคมใกล้ชิดกันขึ้น มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลตัวเป็น ๆ เป็นช่องทางที่ทำคนในชุมชนรู้จักกันมากขึ้น ส่งผลให้ปรับตัวเข้ากับคนในสังคมได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการพัฒนาหนังสือมนุษยชน ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน

1) การให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน 2) ค้นหาความรู้ กำหนดหมวดหมู่ใน Collection 3) แสวงหา รวบรวม และจัดทำรายชื่อหนังสือมนุษยชน 4) กำหนดช่องทางการเข้าถึงและระเบียบการให้บริการ 5) ประชาสัมพันธ์ 6) ให้บริการ 7) ประเมินผลและปรับปรุงบริการ 8) ปรับปรุงข้อมูลใน Collection ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาหนังสือ

1. การให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เป็นขั้นตอนแรก เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหนังสือมนุษยศาสตร์ สามารถนำไปปฏิบัติต่อได้ กรณีสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดภูเก็ต ใช้เวลาในการอบรมเชิงปฏิบัติการจำนวน 2 วัน หลักสูตรประกอบด้วยบรรยายและฝึกปฏิบัติในหัวข้อดังต่อไปนี้ 1) ลักษณะหนังสือมนุษยศาสตร์ 2) การค้นหาคำความรู้และจัดทำรายชื่อหนังสือมนุษยศาสตร์ 3) ช่องทางเข้าถึงความรู้ 4) ขั้นตอนการพัฒนาหนังสือมนุษยศาสตร์ 5) ฝึกปฏิบัติการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาคำความรู้ในตัวบุคคล 6) ฝึกปฏิบัติการประชาสัมพันธ์ที่ดึงดูดความสนใจ ด้วยโปรแกรม Canva 7) การให้บริการและข้อควรระวังเกี่ยวกับหนังสือมนุษยศาสตร์ 8) การฝึกปฏิบัติวิธีการพัฒนาคนมีความรู้สู่การเป็นหนังสือมนุษยศาสตร์-การแสวงหา 9) การฝึกปฏิบัติ Roll Play การให้บริการหนังสือมนุษยศาสตร์

2. การค้นหาคำความรู้ กำหนดหมวดหมู่ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด เพราะความรู้ในโลกนี้มีอยู่มากมายและการเผยแพร่ในช่องทางต่าง ๆ หลากหลายรูปแบบที่เข้าถึงได้โดยง่าย การกำหนดหมวดหมู่ของ Collection ให้ชัดเจนจะทำให้การแสวงหาผู้มาเป็นหนังสือมนุษยศาสตร์ทำได้ง่าย Collection มีความโดดเด่น เช่น สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น แบ่งหมวดหมู่หนังสือมนุษยศาสตร์ ออกเป็น 2 หมวด ได้แก่ Academic Skills และ Life Skills เป็นต้น ดังนั้นการกำหนดกรอบในการค้นหาคำความรู้ จะทำให้ผู้จัดทำความรู้ที่จำเป็นและสอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานที่จัดทำ สิ่งที่จะช่วยในการกำหนดกรอบการกำหนดหมวดหมู่ความรู้ ได้แก่ 1)

บริบทของพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ : ปัญหา ภูมิปัญญา อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณี คำขวัญ ฯลฯ 2) วิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบายของหน่วยงาน 3) กฎหมายระเบียบ แผนแม่บทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เป็นต้น

3. แสวงหา รวบรวม และจัดทำรายชื่อนักหนังสือมนุสย์ เมื่อได้หมวดหมู่หนังสือมนุสย์แล้ว จะทำให้หน่วยงานที่จัดทำเห็นภาพชัดขึ้นว่าจะต้องแสวงหาหนังสือมนุสย์อย่างไร เป็นใคร แล้วนำมาจัดทำรายชื่อเพื่อเป็นระเบียบข้อมูล เพื่อใช้ในการประสานงานต่อไป ในการอบรมของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดภูเก็ต ได้มีการฝึกปฏิบัติในการแสวงหาความรู้ในหมวดหมู่ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” และ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งผู้เข้าอบรมได้ใช้เป็นกรอบในการแสวงหาผู้ที่มาเป็นหนังสือมนุสย์ และรวบรวมจัดทำรายชื่อสำหรับให้บริการต่อไป

จากประสบการณ์พบว่าการแสวงหาหนังสือมนุสย์ พบปัญหาเกี่ยวกับ ผู้มีความรู้ไม่มั่นใจว่าความรู้ที่ตนเองมีนั้นมีความสำคัญ ไม่มั่นใจในการถ่ายทอด จึงไม่ยอมมาเป็นหนังสือมนุสย์ ไม่เข้าใจรูปแบบการเป็นหนังสือมนุสย์ ซึ่งต่างจากการเป็นวิทยากร เพราะวิทยากรบรรยายและจบ แต่หนังสือมนุสย์จะมีการจัดทำรายชื่อให้ผู้สนใจค้นหา หากมีคนต้องการอ่าน ห้องสมุดก็จะนัดหมายวัน-เวลาในการให้บริการ ซึ่งผู้มีความรู้จะต้องมาถ่ายทอดความรู้ในวัน-เวลาที่นัดหมาย ดังนั้นสิ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหานี้คือ บุคลากรของห้องสมุดต้องให้ความรู้แก่ผู้มีความรู้ถึงลักษณะและการให้บริการหนังสือมนุสย์ และสร้างความมั่นใจให้หนังสือมนุสย์ โดยใช้แบบบันทึกความรู้ (ภาพที่ 1) ช่วยบันทึกเรื่องราวที่ผู้มีความรู้เล่าเรื่องที่ตนเองชำนาญและอยากแบ่งปันให้กับผู้อื่น ข้อมูลส่วนนี้ยังช่วยในการตั้งชื่อเรื่องของหนังสือมนุสย์ได้ ส่งผลให้ผู้มีความรู้ตัดสินใจมาเป็นหนังสือมนุสย์ได้มากยิ่งขึ้น หลังจากนั้นผู้ที่ทำหน้าที่แสวงหาความรู้ต้องสอบถามรายละเอียดจากผู้เป็นหนังสือมนุสย์เพิ่มเติมเพื่อให้ได้เนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ทำให้ผู้มีความรู้ทราบว่าเมื่อเป็นหนังสือมนุสย์แล้วจะต้องเล่าเรื่องอย่างไร มีความมั่นใจในการถ่ายทอดมากยิ่งขึ้น และห้องสมุดสามารถนำข้อมูลนี้ไปประชาสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการให้ได้ทราบว่าเมื่ออ่านหนังสือมนุสย์เล่มนี้จบ ผู้อ่านจะได้ความรู้ในประเด็นใดบ้าง รวมถึงข้อมูลการติดต่อประสานงาน และเวลาที่ผู้มีความรู้สะดวกในการมาเป็นหนังสือมนุสย์ เพื่อบันทึกเป็นระเบียบหนังสือมนุสย์ต่อไป (ภาพที่ 2)

ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2567)

ภาพที่ 1 แบบค้นหาความรู้ในตัวบุคคล

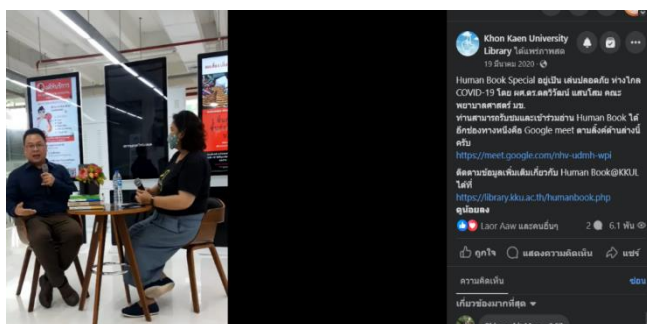
ภาพที่ 2 แบบบันทึกกระเปาะบนหนังสัณฐาน

คุณภาพของเนื้อหา	มี	ไม่มี
สนับสนุนท้องถิ่น		
สนับสนุนพันธกิจ แผนงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง		
ความสำคัญของความรู้		
ความสามารถในการถ่ายทอดของ Human book		
สนองตอบต่อกลุ่มเป้าหมายที่กำหนด		

ตารางที่ 1 แบบประเมินคุณภาพเนื้อหาเพื่อการคัดเลือกหนังสือมอบนุ้ย (แบบ Check list)

11

5. ประชาสัมพันธ์ ใช้การประชาสัมพันธ์ทุกช่องทาง ทั้งทางกายภาพภายในห้องสมุดหรือสื่อโซเชียลต่าง ๆ หากสามารถสำรวจการรับข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้แต่ละกลุ่มได้ จะส่งผลให้การประชาสัมพันธ์มีคุณภาพ แบ่งออกเป็น การประชาสัมพันธ์หนังสือมนุษยบนชั้นปกติ การประชาสัมพันธ์หนังสือมนุษยที่น่าสนใจ การประชาสัมพันธ์จากรีวิวของผู้เป็นหนังสือมนุษยเอง หรือจากผู้อ่านรายอื่น ๆ การจัดแนะนำหนังสือมนุษยกรณีพิเศษ (Special Human Book) ที่จัดเป็นครั้งคราว และเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่ได้ขอยืมเข้ารับฟังด้วย บางครั้งอาจจะมีกิจกรรมฝึกปฏิบัติ (Workshop) ประกอบเพื่อกระตุ้นความน่าสนใจ เช่น บริการของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่จัดให้มีการอ่านหนังสือมนุษยแล้วมีการถ่ายทอดผ่าน Facebook Live ในปี 2563 เป็นต้นมา เพื่อเผยแพร่เรื่องราวที่สำคัญ ๆ ครั้งแรกจัดบริการเรื่อง “อยู่เป็น เล่นปลอดภัย ห่างไกล COVID-19” ผู้แต่งโดย ศศ.ดร.คลวิวัฒน์ แสนโสม เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด ซึ่งขณะนั้นระบาดหนักและยังไม่มีวิธีการป้องกันที่ชัดเจน (ภาพที่ 3) หรือ บริการหนังสือมนุษยของห้องสมุดประชาชนเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดขอนแก่น เรื่อง “ปักผ้าสไคลอินเดีย” ผู้แต่งโดย สายชล สิงห์สุวรรณ และเชื่อมโยงกับการสาธิตการปักผ้าให้ผู้อ่านหนังสือมนุษยได้ฝึกปฏิบัติ (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 3 Special Human Book

ภาพที่ 4 หนังสือมีชีวิต ครูสายชล สิงห์สุวรรณ

6. การให้บริการ การให้บริการหนังสือมนุษย ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ส่วน ดังนี้

องค์ประกอบในการให้บริการ	รายละเอียดที่เกี่ยวข้อง
1. ผู้ใช้บริการ	- รายชื่อหนังสือหนังสือมนุษยที่ให้เลือกอ่าน - ช่องทางที่ต้องการอ่านหนังสือมนุษย ได้แก่ ออนไลน์ หรือออนไลน์ - ความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยีกรณีต้องการอ่านแบบออนไลน์ - ความรู้สึกลดภัย สบายใจในการอ่าน - คำถาม

องค์ประกอบในการให้บริการ	รายละเอียดที่เกี่ยวข้อง
2.ห้องสมุด (ผู้ประสานงาน)	● กำหนดผู้ทำหน้าที่ให้บริการ ● การจัดตารางเวลา ● การจัดเตรียมสถานที่ ● การเตรียมความพร้อมต่าง ๆ เช่น หนังสือมณั้ยต้องการแสดงภาพ หรือสิ่งที่เกี่ยวข้อง ● การขออนุญาตบันทึกภาพ (หากมี หรือจำเป็น) ● การช่วยเหลือผู้ใช้บริการหรือหนังสือมณั้ยในการใช้เทคโนโลยีกรณีเป็นการให้บริการแบบออนไลน์ การสร้างความไว้วางใจ ลดความเคอะเขินของหนังสือมณั้ยและผู้อ่าน ● ช่วยหนังสือมณั้ยในการควบคุมเวลา หากการอ่านในครั้งนั้นมีการถามคำถามมากเกินไป จะทำให้ Human book เหนื่อย โดยปกติเวลาที่เหมาะสมต่อการรับรู้จะอยู่ที่ประมาณ 1-1.30 ชั่วโมง หากเกินระยะที่กำหนดไว้ไปมาก อาจจะแนะนำให้เป็นการอ่านต่อในครั้งถัดไป ● การบันทึกสถิติการใช้งาน ● การประเมินการให้บริการ ● จัดทำหนังสือเชิญหนังสือมณั้ย ● การจ่ายค่าตอบแทนและจัดเก็บเอกสาร (ถ้ามี)
3. หนังสือมณั้ย	● การทบทวนเนื้อหาที่จะเล่า โดยใช้โครงเรื่องที่จัดเตรียมไว้ เปรียบเหมือนหน้าสารบัญ การเล่าเรื่องตามโครงการเพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของหนังสือ ● ระมัดระวังคำพูดที่จะทำให้เกิดความเสียหาย หรือหมิ่นประมาทแก่บุคคลองค์กร หรือสถาบัน ● ความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยีกรณีต้องการอ่านแบบออนไลน์ ● ความรู้สึกปลอดภัย สบายใจในการให้บริการ ● เตรียมคำตอบ ที่ผู้ใช้บริการอาจจะถามเชื่อมโยงไปกับเรื่องที่จะเล่า

องค์ประกอบในการให้บริการ	รายละเอียดที่เกี่ยวข้อง
4. สถานที่บริการ	● สถานที่ให้บริการตามวัน-เวลา ที่ผู้ให้บริการและหนังสือมนุษยเห็นสอดคล้องกัน

ตารางที่ 2 องค์ประกอบและรายละเอียดในการพัฒนาหนังสือมนุษย

7. ประเมินผลและปรับปรุงบริการ เพื่อนำผลมาใช้ในการพัฒนาผลการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมายในประเมินนั้น ได้แก่ ผู้ให้บริการ ห้องสมุด หนังสือมนุษย โดยกลุ่มผู้ให้บริการและหนังสือมนุษย อาจใช้การประเมินผลความพึงพอใจในการใช้บริการด้านต่าง ๆ และอาจสอบถามเพิ่มเติมถึงความต้องการ ส่วนผู้ให้บริการส่วนห้องสมุดผู้ (ประสานงาน) อาจใช้การประเมินผลและถอดบทเรียน (After Action Review-AAR)

8. ปรับปรุงข้อมูลใน Collection เป็นการกำหนดแผนการปรับปรุงข้อมูลหนังสือมนุษยใน Collection เพื่อความทันสมัย และสอดคล้องกับบริบทของสารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงไป แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

8.1 การปรับปรุงหนังสือมนุษยที่มีอยู่แล้ว เป็นการปรับปรุงร่วมกันระหว่างห้องสมุดกับหนังสือมนุษยเกี่ยวกับโครงสร้างหนังสือ เวลาบริการ ความสะดวกในการเป็นหนังสือมนุษย เพราะบางท่านนั้นอาจจะอายุเยอะ ไม่สะดวกมาเล่าเรื่องแล้ว หรืออาจจะอยากจะเพิ่มหรือลดเวลาในการเล่าเรื่อง ปรับปรุงภาพปกภาพโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้รับบริการได้ รวมถึงปรับปรุงข้อมูลการติดต่อหนังสือมนุษยให้เป็นปัจจุบัน เป็นต้น

8.2 การปรับปรุงจำนวนและเนื้อหาของ Collection โดยการแสวงหาและรวบรวมผู้มาเป็นหนังสือมนุษยเพิ่มเติมในหมวดหมู่ที่มีอยู่ หรือกำหนดหมวดหมู่ใหม่แล้วแสวงหาและรวบรวมผู้มาเป็นหนังสือมนุษยเพื่อความหลากหลายและทันต่อบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ควรมีการสำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการ (User Need) ประกอบ

คำแนะนำในการพัฒนาบริการหนังสือมนุษย

1. พิจารณาการให้บริการเนื้อหาที่ความอ่อนไหว เนื้อหาที่มีผลกระทบเชิงลบต่อผู้คนและสังคม เช่น เนื้อหาทางด้านเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ สถาบัน การบูลลี่ (Bully) การหมิ่นประมาท เป็นต้น

2. ควรมีการให้ความรู้ในการอ่านหนังสือมนุษยผ่านช่องทางต่าง ๆ เนื่องจากการอ่านหนังสือมนุษยอาจจะเป็นเรื่องที่คนไทยไม่คุ้นเคย ได้แก่ การลอคอคติไม่ตัดสินหนังสือมนุษยจากตำแหน่งหรือมุมมองของตนเอง สื่อสารกับหนังสือที่มนุษยมีทัศนคติที่ดี มีความจริงใจ เคารพและรักษามารยาทต่อหนังสือที่มนุษย และห้ามบันทึกหรือถ่ายภาพ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากหนังสือที่มนุษย สามารถสอบถามหนังสือมนุษยได้ตลอดเวลาหากมีคำถามหรือต้องการข้อมูลเพิ่มเติม

3. ควรปรับปรุง Collection หนังสือมนุษยเป็นประจำ เพื่อให้หนังสือมนุษยมีความทันสมัย สามารถตอบโจทย์การเรียนรู้ของคนทุกวัย และใช้ผลการสำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการ
4. ควรทำงานร่วมกับเครือข่ายและเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อสามารถชี้แหล่งความรู้ในชุมชนได้ เป็นการรวบรวมเรื่องราวดี ๆ หรือองค์ความรู้ภายในชุมชน
5. คำนึงถึงข้อมูล PDPA ในการจัดเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของหนังสือมนุษยและผู้ใช้บริการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562
6. หากเป็นการให้บริการแบบ Human Book Special ถ่ายทอดผ่านสื่อโซเชียล ซึ่งจะมีวัตถุประสงค์ในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจเห็นภาพของการให้บริการหนังสือมนุษย ควรมีแบบขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูลจากผู้เป็นหนังสือมนุษย และเน้นย้ำเรื่องการสื่อสารเนื่องจากการเป็นการถ่ายทอดสด
7. จัดทำช่องทางการรับสมัครหนังสือมนุษยที่สะดวก เข้าถึงได้ง่าย อาจมีหลายช่องทางที่เหมาะสมกับคนแต่ละช่วงวัย ซึ่งจะทำให้โอกาสของหนังสือมนุษยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

การอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรสำนักงานส่งเสริมความรู้จังหวัดภูเก็ต

การอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาบริการหนังสือมนุษย เป็นขั้นตอนแรกเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจในการทำงาน สำนักงานส่งเสริมความรู้จังหวัดภูเก็ตมีความสนใจในการพัฒนาบริการหนังสือมนุษยในการให้บริการในห้องสมุดประชาชนประจำอำเภอ และศูนย์การเรียนรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนของการ กศน.อำเภอ กศน.ตำบล จึงได้จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การผลิตสื่อ Human book และการพัฒนาช่องทางเข้าถึงความรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ขึ้นในวันที่ 20-21 มิถุนายน 2567 ณ ห้องประชุมอันดามัน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดภูเก็ต มีบุคลากรจาก กศน.อำเภอ กศน.ตำบล ห้องสมุดประชาชน และศูนย์การเรียนรู้ในสังกัด เข้าร่วมการอบรมจำนวน 40 คน (Phuket Provincial Office of Learning Encouragement, 2024)

ภาพที่ 5 การอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดภูเก็ต

ผลการอบรม มีรายละเอียดดังนี้

1. ความรู้ของผู้เข้าอบรม 1) *ก่อนการอบรม* วิทยากรใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม ใช้การถามให้ตอบคำถาม โดยยกมือในเรื่องที่ผู้เข้าอบรมเห็นด้วย เพื่อประเมินความรู้ก่อนการอบรมของผู้เข้าอบรมว่ามีความรู้เกี่ยวกับหนังสือมนุษยอย่างไร พบว่า ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 95 ไม่เข้าใจลักษณะของหนังสือมนุษย โดยเข้าใจว่าหนังสือมนุษยคือการหาผู้เชี่ยวชาญมาเผยแพร่ความรู้และอัดคลิปไว้สามารถดูย้อนหลัง และไม่มั่นใจในความแตกต่างของหนังสือมนุษยกับการเป็นวิทยากรบรรยาย 2) *หลังการอบรม* วิทยากรได้ให้ผู้เข้าอบรมทำแบบวัดความรู้ ที่ได้รับการอบรมผ่าน Google Form มีข้อคำถามเกี่ยวกับ ลักษณะของหนังสือมนุษย ข้อควรปฏิบัติในการอ่าน ขั้นตอนในการพัฒนา องค์ประกอบหนังสือมนุษย แนวทางการส่งเสริมการอ่าน ข้อควรระวังในการให้บริการ ในภาพรวมพบว่า ผู้เข้าอบรมร้อยละ 90 มีคะแนนความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหนังสือมนุษยผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่า คือมีความรู้ที่ถูกต้องมากกว่าร้อยละ 80

2. การประเมินตนเองของผู้เข้าอบรม ผู้เข้าอบรมประเมินตนเองด้านการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปประยุกต์ใช้และมีความพึงพอใจต่อการอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย=4.64 และ 4.67)

3. ผลลัพธ์จากการอบรม (Outcome)

3.1 ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาหนังสือมนุษย สามารถแสวงหาและรวบรวมหนังสือมนุษยสำหรับให้บริการ จำนวน 3 เล่ม คือ

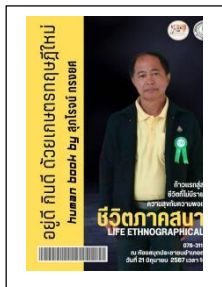
3.1.1 หมวกชวานาภูเก็ท โดย นายชำนาญ ยอดแก้ว นำเสนอเรื่องราวของ หมวกชวานาภูเก็ท ซึ่งเป็นศิลปะและภูมิปัญญาเฉพาะถิ่น นิยมใช้ในภูเก็ตมากกว่า 70 ปี เป็นของใช้ในการครัวเรือน ปัจจุบันหมวกชวานาเกือบสูญหายไปจากภูเก็ต ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านกู่จิ้งจรี้อพื้น อนุรักษ์และพัฒนาต่อยอด หนังสือมนุษยยังเล่าบอกถึงความเป็นมาของการจักสานหมวกชวานาภูเก็ท ซึ่งเป็นศิลปะและวัฒนธรรมผสมระหว่างคนไทยพื้นเมืองและจีนอพยพใช้วัตถุดิบคือ เตยนา ซึ่งปัจจุบันเตยนาในภูเก็ตมีเหลือน้อยมาก อธิบายทางเลือกในการใช้วัสดุทดแทน และโอกาสในการจำหน่ายที่มีมูลค่าเพิ่ม เพราะการเป็นของหายาก เป็นศิลปะ และเป็นหัตถกรรมเครื่องจักสานที่ทำด้วยมือ หมวกหมู่: ภูมิปัญญา เศรษฐกิจพอเพียง จักสาน ให้บริการประจำพื้นที่ กศน.อำเภอเมืองภูเก็ต

3.1.2 Macrame ศิลป์ถักเพิ่มสุข ให้สูงวัย โดย นางสาวสุนันท์ อริยะพงศ์ นำเสนอเรื่องราวของ การถักเชือกมาคราเม่กับงานอดิเรกของผู้สูงวัย หนังสือมนุษยอธิบายถึงลักษณะของเชือกถักมาคราเม่ ลายถักพื้นฐานแบบง่าย การนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ และการใช้เวลาว่างของผู้สูงวัยในการมาเรียนวิธีการถักเชือก ซึ่งไม่ได้ยากเกินไปสำหรับผู้สูงวัยจะเรียนรู้ประโยชน์ที่ผู้สูงวัยจะได้รับ คือ ผลดีต่อร่างกายและจิตใจ ได้มีการรวมกลุ่ม สร้างสรรค์ผลงาน

ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเห็นคุณค่าในตัวเอง เป็นกิจกรรมที่รองรับสังคมผู้สูงวัยได้ดี สามารถใช้เป็นอาชีพหรือทำแจกลูกหลานเป็นของที่ระลึกได้ หมวดยุค: ผู้สูงวัย เศรษฐกิจพอเพียง ให้บริการประจำชั้นที่ กศน.กระทุ่ม

3.1.3 เกษตรทฤษฎีใหม่ โดย นายสุภโรจน์ ทรงยศ นำเสนอเรื่องราวของความมั่นคงในชีวิตในวัย 65 ปี ที่ได้รื้อฟื้นเอาแนวคิด เกษตรทฤษฎีใหม่ มาใช้การปลูกกระเจี๊ยบเขียว โดยใช้ทฤษฎี แก่ลงดินมาปรับปรุงดินทราย การผลิตปุ๋ย น้ำยาไล่แมลง ทำให้การปลูกกระเจี๊ยบเขียวได้ผลดี สามารถเก็บผลผลิตและพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เซรั่ม เป็นต้น รวมถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้สนใจในรูปแบบศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบ้านมาหนัก ซึ่งประกอบด้วย ฐานความรู้ต่าง ๆ 9 ฐานการเรียนรู้ หมวดยุค: ภูมิปัญญา เศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร ให้บริการประจำชั้นที่ กศน.กลาง

4. ผู้เข้าอบรมร้อยละ 100 สามารถผลิตสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์การใช้บริการหนังสือมนุษย โดยใช้โปรแกรม Canva ได้ ตัวอย่างผลงานการออกแบบหนังสือมนุษยเพื่อการประชาสัมพันธ์โดยใช้ข้อมูลในจังหวัดภูเก็ต เช่น

5. สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดภูเก็ตมีแผนในการจัดบริการหนังสือมนุษย โดยให้ กศน. ในสังกัด ได้แก่ กศน. อำเภอเมืองภูเก็ต กศน.อำเภอกลาง กศน.อำเภอกระทุ่ม จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหนังสือมนุษยที่จัดทำขึ้น ดำเนินการระหว่างเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2567 โดยใช้กลยุทธ์การแข่งขันเพื่อกระตุ้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงาน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

หนังสือมนุษยเป็นโอกาสในการพัฒนาการเรียนรู้ของห้องสมุดประชาชนให้มีความหลากหลาย ดังผลการวิจัยของอุบลศิลป์ โพธิ์พรหม และคณะ Phoprom, & et al. (2017) ที่พบว่ารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมหนังสือมนุษยรูปแบบหนึ่งคือการจัดในห้องสมุดประชาชน ในปัจจุบันการแสวงหาความรู้และรวบรวมหนังสือมนุษยทำได้ง่ายขึ้น ทั้งการติดต่อประสานงานหรือการให้บริการที่สามารถดำเนินการบนออนไลน์ได้ อีกทั้งคนไทยมีพฤติกรรมที่เต็มใจจะแบ่งปันประสบการณ์หรือความชำนาญผ่านสื่อโซเชียล (Lertjiraprasert, 2024 & Phoprom, & et al., 2017) พฤติกรรมของคนในยุคศตวรรษที่ 21 นิยมการสื่อสารออนไลน์เพราะมีความสะดวก ส่งผลต่อรูปแบบการให้บริการ เช่น การศึกษาที่พบว่าการบินที่คลิปปวีดีโอเผยแพร่แทนการเชิญมาให้พูดคุยในห้องสมุดอย่างเดียวเป็นการขยายโอกาสการเข้าถึงหนังสือมนุษยมากขึ้น ผู้สนใจสามารถเข้าชมได้เมื่อเวลาที่สะดวก (Lertjiraprasert, 2024) และสอดคล้องกับการศึกษา ที่พบว่ารูปแบบการจัดที่เหมาะสมคือ การจัดออนไลน์ หรือจัดรูปแบบไหนก็ได้โดยภายหลังจะนำคลิปหนังสือมีชีวิตนำเสนอผ่านเว็บไซต์ หรือยูทูป (Phoprom, & et al., 2017) ดังนั้นการหนังสือมนุษยแบบ Face to Face ก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไป เป็นรูปแบบการอ่านผ่านออนไลน์ คลิปปวีดีโอผ่านยูทูป ทั้งนี้ก็แล้วแต่ผู้จัดแต่ละหน่วยงานจะพัฒนากันต่อไป ในความหลากหลายของความรู้ในห้องสมุดประชาชนมีความใกล้ชิดกับชุมชนสามารถแสวงหาผู้มาเป็นหนังสือมนุษยได้ดี เช่น เครือข่ายทางด้านการปกครอง สถาบันการศึกษา วัด โรงพยาบาล พ่อค้าแม่ค้า อสม. ชุมชนด้วยโอกาสกลุ่มวัยต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้มีเครือข่ายซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ Collection หนังสือมนุษยเติบโตได้อย่างรวดเร็ว ดังเช่นกรณีศึกษาของ The NTCHL ที่พบว่าจำนวนหนังสือมนุษย 1 ใน 3 ได้มาจากเครือข่าย (Wong & Lin, 2023) ความเป็นเอกลักษณ์ของหนังสือมนุษยแตกต่างจากสื่อที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตทั่วไปคือ ผ่านการพิจารณาคัดเลือกจากห้องสมุด มีการจัดทำรายการเพื่อการเข้าถึงหรือจัดหมวดหมู่ ที่เป็นหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือทางด้านสารสนเทศ สำหรับการจัดหมวดหมู่หนังสือมนุษย หากเป็น Collection เกี่ยวกับอาชีพจะทำให้ผู้สนใจเข้าถึงหนังสือมนุษยได้ง่าย เพราะช่วงวัยของคนทำงาน กลุ่มแรงงานใหม่ที่เข้าสู่ตลาดแรงงานก็จะเป็นกลุ่มคน Gen Z มากขึ้น อาชีพจึงมีการเปลี่ยนรูปแบบอาชีพเดิมในตลาดแรงงานเดิม (Lertjiraprasert, 2024) ดังนั้น นอกจากหนังสือมนุษยจะสนับสนุนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว หนังสือมนุษยจะเป็นสื่อที่เชื่อมโยงชุมชนกับห้องสมุด ซึ่งจะช่วยให้ห้องสมุดประชาชนมีความโดดเด่นเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ในชุมชนและเป็นการชี้แหล่งความรู้ในชุมชนอีกด้วย ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนค้นพบจากประสบการณ์การทำงาน ที่จะทำให้การพัฒนาหนังสือมนุษยเติบโตได้นั้น คือ บุคลากรของห้องสมุด ที่จะต้องเปลี่ยนวิธีการทำงานแบบเดิม จากการทำงานกับหนังสือมาเป็นการทำงานกับบุคคลที่มีชีวิตจิตใจ จึงต้องมีทักษะในการจูงใจ มีทักษะด้านสรุปความเพื่อช่วยสร้างผู้ที่มีความรู้แต่ไม่มั่นใจที่จะมาเป็นหนังสือมนุษย เป็นนักการตลาด นักประชาสัมพันธ์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะการออกแบบและใช้เทคโนโลยีเป็น ซึ่งจะช่วยในการดำเนินงาน

ด้านการจัดบริการหนังสือมนุษยชาติให้ประสบความสำเร็จได้ และหากห้องสมุดประชาชนพัฒนาบริการหนังสือมนุษยชนนอกจากจะเป็นการพัฒนาสารสนเทศแล้ว ยังเป็นการพัฒนานวัตกรรมของห้องสมุดในด้านที่กล่าวมาด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Architect Expo. (2023). *Human Library : Let's Talk and Share*. Retrieved 15 July 2024, from <https://www.ryt9.com/s/prg/3404584>. (In Thai).
- Bansomdejchaopraya Rajabhat University. (2023). *Human Library Project*. Retrieved 13 March 2024, from <https://www.ryt9.com/s/prg/3509373>. (In Thai).
- Book Expo Thailand. (2022). *Live-Brary : Human book*. Retrieved 7 April 2024, from <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/judprakai/1034810>. (In Thai).
- Chulalongkorn University. (2014). *The First Human Library Activities*. Retrieved 9 February 2024, from <https://www.chula.ac.th/news/32234/>. (In Thai).
- Department of Mineral Resources Library. (2023). *Human Library*. Retrieved 21 March 2024, from <https://hub.mnre.go.th/th/knowledge/detail/65124>. (In Thai).
- Dreher, T., & Mowbray, J. (2012). *The Power of One on One : Human Libraries and the Challenges of Antiracism Work*. Sydney : UTSePress.
- Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn Public Library in Khon Kaen Province. (2024). *Human Books*. Retrieved 1 April 2024, from <https://www.facebook.com/libkhonkaen>. (In Thai).
- Human Library Organization. (2000). *Human Library*. Retrieved 15 July 2024, from <https://humanlibrary.org/>
- Khon Kean University Library. (2024). *Human Book*. Retrieved 9 February 2024, from <https://library.kku.ac.th/human-bookkkul/>. (In Thai).
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall.
- Lertjiraprasert, S. (2024). The Human Library: Turning Pages in Human Lives: Career Inspiration from Human Library Experience. *National Library of Thailand Journal*, 12(1), 39-54. (In Thai).
- Mahanakorn University of Technology Library. (2021). *Human Library : The Good Project by MUT*. Retrieved 9 February 2024, from <https://kku.world/b0iwg>. (In Thai).

- Office of Knowledge Management and Development. (2024). *OKMD Annual Report Fiscal Year 2024*. Retrieved 25 July 2024, from <https://www.okmd.or.th/upload/pdf/2567/PDF/O8-OKMD-Report-67.pdf>. (In Thai).
- Phoprom, U. & et al. (2017). Suitability of Human Library Activity at Sakon Nakhon Rajabhat University. *PULINET Journal*, 4(3), 1-10. (In Thai).
- Phuket Provincial Office of Learning Encouragement. (2024). *Training Program for Personnel Development in Creating Human Library Learning Materials*. Phuket : The Office. (In Thai).
- PTT Public Company Limited. (2023). *Knowledge Management Week 2023 : from E&P to New Energy- A Challenging Journey*. Retrieved 9 February 2024, from <https://www.electricityandindustry.com/pttep-km-week-2023/>. (In Thai).
- Ritsumeikan Asia Pacific University. (2019). *Human Library Event Report*. Retrieved 9 March 2024, from <https://kku.world/u1jg7>. (In Thai).
- Southeast Bangkok University Library. (2023). *Public Knowledge Management Project (National and International) : Human Book Activities*. Retrieved from 13 March 2024, from https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScIWNE7KhTyG3O79NTfa3u17kIpoxT9DIXjuoNwE_59eFJfLQ/viewform. (In Thai).
- Suratthani Rajabhat University Library. (2024). *Peet-Phuun-thii-Hay-Aan Human Books*. Retrieved 1 April 2024, from <https://kku.world/pwkfp>. (In Thai).
- Techamanee, Y. (2019). *KKU Libray-Human book*. Retrieved 1 April 2024, from <https://youtu.be/5XTcoK0p2yI?t=21>. (In Thai).
- The Kommon. (2021). *Aan-Nang-sue-Manut'-Sam-phat-Rueang-rao-Duai-Hua-chai*. Retrieved 4 April 2024, from <https://www.thekommon.co/human-library/>. (In Thai).
- The Office of Academic Resources and Information Technology, Rajamangala University of Technology Isan. (2014). *Human Library*. Retrieved 4 April 2024, from <https://library.oarit.rmuti.ac.th/lib/humanlibrary/>. (In Thai).

วารสารการอ่าน สมาคมการอ่านแห่งประเทศไทย
ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2567)

- The Office of the Non-Formal and Informal Education. (2022). *Krop-Naew-thang-Kan-Dam-noen-Ngan-Hong Samut-Sam-Dee*. Bangkok : The Office. (In Thai).
- Wong, F. M. & Lin, C.-M. (2023). Operation, development, opportunities and challenges of a human library in Taiwan. *Library Management*, 44(3/4), 191-202.
- Youth Change. (2024). *Youth Change with Human book Activities*. Retrieved 9 February 2024, from <https://helpyouhelpme.tellscore.com/files/2024/15.pdf>. (In Thai).